

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIR TEDOLDI
Tiskarna T. Marioni - Videm

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 600 lir -
letna 1000 lir - Za inozemstvo:
polletna 800 lir - letna 1500 lir
Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 50 lir

Leto XVII - N. 16 (353)

Udine, 30. septembra 1966

Izhaja vsakih 15 dni

Predsednik republike bo oktobra obiskal tudi Čedad

pe Saragat obiskal tudi Čedad, stari «Forum Julii», prvo prestolico Furlanije in sedež važnih zgodovinskih spomenikov, med katerimi tudi langobardski Tempelj, ki je edinstvena umetnina na svetu.

Ze sedaj se demokratičnemu poglavarju italijanske republike, katera temelji na delu, hvaležno zahvaljujemo za visoko čast, ki nas bo doletela ob njegovem obisku in ga prav prisrčno in iskreno pozdravljamo.

Zeleti bi, da bi visoki gost antifašistične preteklosti, ki se je neustrašeno veskozi boril za svobodo in pravice delovskega razreda, ob tej toliko pričakovani priliki videl realno stanje Beneške Slovenije in da bi se potem ukrenilo vse potrebno, da bi njena jezikovna skupnost, ki šteje kar štirideset tisoč duš, bila že enkrat priznana in kot taka tudi zaščitena v vsaki svoji pravici.

Dne 19. in 20. oktobra, ko se bodo vršile proslave stoletnice, kar je bila videmska pokrajina priključena k Italiji, bo predsednik italijanske republike Giuseppe

V Pontablju v Kanalski dolini

Trije narodi, ena pesem

Praznik Pontablja so letos praznovali v okviru treh zastav: italijanske, jugoslovanske in avstrijske - Jeseniški komorni zbor "Tone Čufar", je žel visoka priznanja

Mestece Pontabelj, ki leži ob vходу v Kanalsko dolino nedaleč od tromeje med Italijo, Jugoslavijo in Avstrijo, je septembra meseca še prav lepo praznovalo svoj krajevni praznik. Letos so na praznovanju namreč sodelovali tudi pevski zbori sosednjih držav in tako je pesem še tesneje povezala tri narode.

Poleg domačega mešanega zbora sta nastopila komorni zbor DPD Svoboda «Tone Čufar» iz Jesenic in moški pevski zbor iz Mitschi v Avstriji. Takoj ob prihodu je pozdravil goste župan Ponablja, ki je med drugim dejal: «Presrečen sem, da ste zopet med nami, da bomo zopet slišali lepe slovenske pesmi, zato dobrodošli v mojem imenu in v imenu vseh prebivalcev Pontablja!».

Simpatije do Jugoslavije so bile izražene tudi z dekoracijo odra v dvorani občinskega doma, kajti velika jugoslovanska zastava je plapolala v sredini, desno italijanska in levo avstrijska.

Slovenski pevski zbor je bil deležen velikega priznanja, ki je priklopilo do vrhunca, ko so zapeli Zardinijevo Serenado v italijanščini in so jo morali ponavljati. Ko so se po dvakrat zvrstili italijanski, avstrijski in jugoslovanski zbor in godba na pihala, so zaključili koncert vsi trije zbori z Verdijevim zborom iz opere Nabucco, ki ga je moral dirigirati pevovodja jeseniškega komornega zbora, ob ponovitvi pa ga je dirigiral pevovodja iz Pontablja.

Tisoč in več poslušalcev je poslušalo koncert slovenskih in italijanskih pesmi z izrednim zanimanjem in izkazovalo posebne simpatije Jugoslovanom. Sledil je nepozaben večer vseh nastopajočih, ki so v prijetnem razpoloženju peli znane in večjezične pesmi. Ko je ob slovesu ponovno spregovoril župan iz Pontablja je dejal: «Vesel sem, da praznujemo praznik Pontablja pod tremi državnimi zastava-

mi in z eno pesmijo, ki družijo narode Italije, Jugoslavije in Avstrije!».

Za gostoljubnost in izražene simpatije se je gostiteljem zahvalil predsednik jeseniške Svobode Jože Varl in povabil pevski zbor iz Pontablja na gostovanje na Jesenice, ki bo v drugi polovici meseca oktobra.

Predstavniki iz Koroške v Mažerolah

Pretekli teden sta obiskala dr. Lener in dr. Prantner zadržni hlev, ki ga gradijo v Mažerolah. Koroška predstavnika so spremljali funkcionarji deželnega prisodništva za kmetijstvo dr. Cragnolini, dr. Morretti in Silvestri. Zadržni hlev bo zelo moderno urejen in zato je zanimanje zanj daleč naokoli.

Učja, ki živi pozimi zaradi visokega snega po več me secev odrezana od sveta, se počuti danes bolj vesela in mirna, ker so spremenili njen obmejni prehod v mednarodni prehod, ki bo brez dvoma mnogo pripomogel, da se bo izboljšalo njeno ekonomsko stanje. Na levi vidimo slikovito dolino Učje ali dolino Belega potoka, cesto in raztresene hiše. Na levi je obmejni prehod in most, ki vodi preko Belega potoka in ceste, ki vodi v Zago, ki leži v Gornjem Posočju.

ZELO PRIČAKOVAN IN POTREBEN UKREP

V UČJI OBMEJNI PREHOD PRVE KATEGORIJE

Naše zanimanje za obmejni prehod je bilo uspešno - Otvoritvene ceremonije so se udeležile ugledne osebnosti in oblasti iz Slovenije, Furlanije in Julijske Benečije - Slikovita in gostoljubna Učja ne bo več pozimi od sveta odrezana vas - Stiki na tem obmejnem področju bodo vedno tesnejši

UČJA, SEPTEMBRA 1966 - Učja, ta slikovita in tako gostoljubna, najvzhodnejša vasica rezijanske občine, katere ozemlje obsega okoli 120 kvadratnih kilometrov, je bila do danes preveč izolirana in odrezana od sveta. Leži v istoimenski dolini ali dolini Belega potoka, nedaleč od Žage v Gornjem Posočju in je skromna vas, brez zahtev, lahko bi rekli tudi brez kakršnihkoli ambicij in ponižna, čeprav bi se lahko uprla zaradi zanemarjenosti, v kateri živi že stoletja.

Kolikokrat se je že govorilo in pisalo o tej zapuščenosti in poabljeni skupini slovenskih hiš, zgrajenih v nedoločeni dobi, 663 metrov nad morjem. Je revna vasica in njeno število prebivalcev — okoli 250 ljudi — se je znižalo za več kot polovico zaradi neprenehne emigracije, ker ni na domačih tleh nobenega vira dela, pridelki pa, ki jih dajejo male njičice, so sila nizki. So do nedavnega je bila Učja brez električne luči in brez dušnega pastirja in v nujni potrebi, ko so jih morali iti klicat, kar je bilo nemogoče pozimi in v slabem vremenu, je bilo potrebno potiti krvavi pot, da so premagali tesne stezice Muzcev in prišli v Ravenco, kjer je stanovala babica in kjer je sedež občine ali pa celo v Rezijuto po zdravniku. Uboga vas, ki jo skoraj vsako leto zamede sneg in je zato po več mesecev odrezana od sveta.

V teh dneh se je pa mnogo govorilo o Učji zaradi dogodka, ki je brez dvoma zelo važen za življenje teh ljudi. Dne 12. t.m. so namreč v prisotnosti oblasti in uglednih osebnosti iz Slovenije, Furlanije in Julijske Benečije s preprosto, a pomembno ceremonijo uradno odprli obmejni prehod prve kategorije, ki je bil do sedaj prehod druge stopnje in je služil le za mali obmejni promet, kot je bilo to svoj čas določeno z videmskim sporazumom.

Naj nihče ne misli, da je do rea-

lizacije obmejnega mednarodnega prehoda v Učji — prehod, ki je odprl pot prometu v dve smeri, ki bo gotovo kmalu prinesel znatne ekonomske beneficije in udobnosti, kakor tudi vedno tesnejše stike med prebivalci področij obeh strani in sicer Gornjega Posočja in Terske doline ter severozahodne Furlanije — prišlo po naključju ali

zaradi redne administracije ali pa da je to zasluga kake «velike glave».

Ne. To je sad neprenehnih zahtev; in med glasove, ki so se najpogosteje in najglasneje oglašali v korist razgovorov, naj nam bo dovoljeno, da vključimo tudi tiste, ki jih je izražal naš skromni list.

Mednarodni obmejni prehod v Učji je znatno skrajšal pot tucem, ki gredo na morje

Otvoritvene ceremonije, ki se je vršila 12. t.m. v Učji, se je udeležilo veliko število oblasti in osebnosti, ki so pripomogle, da so ta obmejni prehod, ki je do sedaj služil samo lokalnemu prebivalstvu, spremenili v obmejni prehod prve stopnje. Skozi ta prehod more sedaj vstopiti vsakdo, tudi z normalnim potnim listom.

Ta ukrep, o katerem je govora tudi na drugem mestu časopisa, bo koristil zlasti ljudem, ki žive na obeh straneh vzdolž meje, ker se bo s tem pospešil promet, tako turistični kot trgovski, ki bo seveda poživil lokalno gospodarstvo.

Ne smemo pozabiti, da je s turističnega vidika Terska dolina zelo bogata na naravnih lepotah, lepotah, ki se ponavljajo še z večjim čarom na jugoslovanski strani in bi zato dosti ljudi moglo zbrati za nedeljske izlete to sugestivno krožno pot skozi prijazne vasice, ki leže ob cesti in bližnje kraje v Zgornjem Posočju na jugoslovanskem ozemlju, ki imajo velike gostinske zmo-gljivosti.

Pa tudi oddaljenost je manjša. Na primer cesta Trbiž-Videm je skozi Učjo krajša 10 km; iz Čente v Bovec je 39 km namesto 74; iz Humina do italijansko-jugoslovanskega mednarodnega prehoda je 35 km (preje, da bi prišli na obmejni prehod v Stupci, je bilo potrebno prevoziti 65 km, do Trbiža pa 63 km).

Tako so mesto Videm in vsa severo-vzhodna Furlanija, vstevši mesta Spilimbergo, San Daniele del Friuli, Pordenone, Aviano in Maniago znatno bližja Gornjemu Posočju in zgornji Savski dolini, področje, ki sta izredno lepa, posebno Bovec, ki ga Furlani nazivajo «mala slovenska Cortina d'Ampezzo».

Od odprtja obmejnega prehoda v Učji pa bodo vrh tega imeli znatne koristi tudi turisti, ki prihajajo iz severnih evropskih držav; ne samo, ker je cesta, po kateri se pride v Furlanijo in Jadransko morje najkrajša, ampak tudi zato, ker je sedanja «pontebanska» preobremenjena, posebno v poletnih mesecih, ko se po njej počasi pomikajo cele kolone vsakovrstnih motornih vozil

(Nadaljuje na 2. strani)

PAPEŽEV POZIV:

Napravite mir v svetu

Papež Pavel VI. je izdal novo encikliko, ki je posvečena predvsem vprašanju miru in vsebuje odločen poziv vodilnim državnikom, naj prenehajo s sovražnostmi in s pogajanjmi zagotovijo mir v svetu.

V svoji poslanici pravi papež, da narašča nevarnost velike nesreče, ki grozi vsej človeški družini. Posebej opozarja na vojno v Vietnamu, omenja pa tudi druge činitelje, ki ogrožajo mir, kot so med drugim atomska oboroževalna tekma, nacionalizem in rasizem. Na odgovorne državniške naslavlja resen poziv in pravi, da tisti, v katerih rokah je prihodnost človeške družine, morajo vedeti, da jih obvezuje zelo resna dolžnost vesti. Poglobljuje naj se v svojo vest, mislijo na svoje ljudstvo, na celotni svet in na zgodovino.

«Treba se je združiti — je rečeno v poslanici — in iskreno pričeti lojalna pogajanja. Zdaj je trenutek, da se poravnajo spori, pa čeprav za ceno kakšne žrtve ali predsodkov, kajti pozneje jih bo treba poravnati z ogromno škodo in po bridkih pokolih. Treba je obnoviti mir, ki naj temelji na pravici in na svobodi ljudi, ki bo upošteval pravice oseb in skupnosti, saj bi bil drugače šibak in negotov.

Valorizirajmo Tersko dolino

Predsednik pokrajine obiskal Završke jame

Lepote podzemlja so še mnogim nepoznana - Ureditev cestne mreže je prvi predpogoj za razvoj turizma - Zanimanje regionalnih in provincialnih oblasti

Pred nedavnim je predsednik pokrajinske uprave prof. Luigi Burtulo obiskal znane Završke jame v Terski dolini, katerega so spremljali pokrajinska svetovalca Beorchia in Sbuelz, župan občine Brdo in drugi predstavniki domačih oblasti. Da je prišlo do tega obiska je predvsem zasluga župana, kajti on ve, da ima dežela v načrtu ureditev nekaterih turističnih cest in da si bo na ta način opomogla lokalna ekonomija.

Kot vemo, se je o Završkih jamah in o turizmu v Terski dolini že večkrat razpravljalo, a ostalo je vedno na mrtvi točki. Ob tej priliki so razpravljali tudi o cesti, ki vodi iz Zavrha preko Vizonta v Ramandol, ki bi jo bilo nujno potrebno urediti.

Zastopnike oblasti je spremljal domačin Peter Negro, ki je leta 1925 prvi odkril Završke jame.

Visoki gosti so se najprvo zadržali v takoimenovani « sala del duomo » in tu občudovali stalaktite, ki kraste to jamo in so prav tu izredno lepi. Nato so si ogledali v notranjosti še druge votline.

Ob koncu obiska, ki se je zaključil z zakusko, so poudarjali, da je treba na vsak način najti pravo pot, da bodo postale jame popularne ne samo za videmsko pokrajino, a tudi izven nje, saj takih naravnih čudes ni najti daleč naokoli.

Ljudje iz Zavrha imajo sedaj trdno upanje, da bo ta obisk mnogo pripomogel, da se bo tudi tu razvil turizem, ki bo pripomogel k ekonomski obnovi Terske doline.

Brdo v Terski dolini

Za ureditev cestne mreže

Zvedelo se je, da je ministrstvo za javna dela dodelilo občini Brdo 30 milijonov lir za ureditev cest. S

tem denarjem bodo razširili cesto, ki vodi iz Njivice proti Brdu, Sedlišču in nato proti Viskorši, kjer se združi v Debeležu s cesto, ki poteka po Krnahtski dolini. Cesto, ki vodi do Sedlišča bodo tudi asfaltirali v najkrajšem času.

Dela bo izvedla pokrajinska administracija z 80% finansiranjem dežele, kot to predvideva deželni zakon, ostale stroške bosta pa kri-

la porajnska in občinska administracija.

Ostali del ceste okoli Prjesake, kjer je meja med občino Brdo in Tipano, bo v kratkem uredila in asfaltirala pokrajinska administracija z istim načinom finansiranja, kajti cesta, ki veže obe dolini (Tersko in Krnahtsko) pripada turističnim cestam in bo zato deležna posebnih beneficijev finansiranja.

Iz Nadiške doline

Deželni odbornik adv. Comelli na seji občinskega odbora

Zadnje seje občinskega odbora v Špetru se je udeležil tudi deželni odbornik za kmetijstvo adv. Comelli. Razpravljali so o občinskih problemih, ki jih bo moralo rešiti deželno prisodništvo za kmetijstvo. V prvi vrsti bo potrebno zgraditi cesto, ki vodi v Altovico in Podar in most čez hudournik Aborno pri Tarpeču. Ob koncu seje so se vsi podali v Dolenji Brnas, da so si ogledali hlev, ki ga je zgradil kmet Vittorio Borghese. Adv. Comelli je pohvalil to koristno delo in želel, da bi ga še drugi posnemali.

50 milijonov za novo srednjo šolo
« Cassa Depositi e Prestiti » je te dni sporočila, da je dala 50 milijonov lir posojila za drugi lot del pri gradnji nove srednje šole v Sv. Petru. Tako bodo sedaj mogli nadaljevati z deli, ki so bila že dlje časa ustavljena prav zaradi pomanjkanja sredstev. Šola bo dograjena do prihodnjega šolskega leta 1967-68.

Drevo ga je rešilo pred nesrečo

Alojz Mlinc iz Brnasa se je po delu na polju ulegel pod neko drevo in zadremal. Kar naenkrat je zaslišal nad seboj strašen ropot, okoli sebe pa polno kamenja in peska. Ves prestrašen je skočil po-

konci in ugotovil, da se je s hriba utrgal plaz, katerega so sprožili divji prašiči in da je največje skalo, ki je tehtala več stotov, zadržalo drevo, pod katerim je ležal. Divji prašiči so zbežali, Mlinc je bil pa še dolgo prestrašen, ker se je zavedal, da je za las ušel nesreči.

Obnovili bodo most v Tarpeču

Zvedeli smo, da je Dežela dala 6 milijonov prispevka k stroškom, ki jih bo imela občina za obnovo mostička v Tarpeču, ki je bil lansko leto poškodovan, ko je voda prestopila bregove.

Sistemirali bodo tudi poljsko pot v kraju Bukin pri Ažli, po kateri se bo moglo voziti tudi z motornimi vozili in bodo zato lažje obdelovali polja v tisti okolici.

Sprejeti načrti za nove gradnje

Občinska komisija za gradnjo (Commissione per l'edilizia) je na svojem zadnjem sestanku pregledala načrte za gradnjo šestih poslopij. Sprejela je samo štiri, dva pa je zavrnila, ker sta bila nepopolna. Zgradili bodo dve novi hiši, eno garažo in popravili tri stare hiše. V eni teh novih hiš bo slaščičarna, kjer bodo pekli gubance ali gibanice, ki so tradicionalna slaščica Slovencev.

Sestala se je tudi občinska komisija za disciplino trgovine, ki je izdala dovoljenje za prodajo sadja in zelenjave Jožefu Venturiniju iz Ažle. Dovoljenje za prodajo radiev, televizorjev in gramofonov je dobila tudi trgovina bratov Moreale iz Mosta.

Podbonesec

Cesta Brišče-Brokjana

V kratkem bodo uredili cesto, ki vodi iz Brišče v Brokjana, ki leži na zapadnem pobočju Matajurja. Občinska administracija bo potrošila za to delo 1.863.000 lir. Ta cesta je bila svoj čas močno poškodovana zaradi hude ure, ki je divjala po vsej Nadiški dolini.

Nov vodovod v Kalu in Gorenji vasi

Očinska administracija je odobrila načrt, da bodo napeljali nov vodovod v Kal in Gorenjo vas, kajti sedanji je zelo slab in zato neraben. Za to delo bo potrebnih več milijonov lir, za kar bo prispevala dežela 30 milijonov. Delo bo izvedel « Consorzio di bonifica » Julijskih Predalp.

Obupal je nad življenjem

Pretekli teden so nujno pripeljali v čedadsko bolnico 45 letnega Alojza Cedermaza iz Zapotoka, ker se je v trenutku obupa zabolal z nožem v trebuh. Če ne nastopijo komplikacije, bo ubogi mož ozdravil v enem mesecu.

Izpod Kolovrata

Cesta Peternel - Arbida

Pred nedavnim so pričeli graditi cesto, ki bo vezala Peternel-Slapovik in Arbido. Dela je prevzelo privatno podjetje in sicer s fondi, ki sta jih dali država in dežela. Stroški gradnje bodo znašali 13 milijonov lir. Tudi ta cesta bo mnogo pripomogla, da se bodo te zakotne vasice turistično valorizirale.

Hlodič

Dva nova vodovoda

Pred nedavnim je bila v Hlodiču dražba, da so dali v apalt dela za gradnjo dveh novih vodovodov in sicer v Lesi in Lombaju. Za to delo bo potrebno potrošiti 10 milijonov 550 tisoč lir.

Državni prispevek za ceste

Te dni je na občino prišlo sporočilo, da je država dodelila Dreki 2 milijona lir prispevka za ureditev cest, ki jih je poškodovale neurje. To novico so ljudje sprejeli z velikim veseljem. Z deli bodo pričeli v kratkem.

Gorenja Dreka

Najstarejši mož občine

Te dni je bilo pri Tomazetičevih v Pačuhu vse veselo, kajti stari oče je slavil svoj 88. rojstni dan. Ker je Jožef Tomazetič najstarejši mož občine, je imel tisti dan dosti ljudi okoli sebe, ki so mu prošli voščiti. Mož je poznan daleč po vsej okolici tudi zato, ker je imel prvi v teh krajih trgovino in gostilno. K visokemu jubileju mu čestitamo tudi mi z željo, da bi praznoval še mnogo rojstnih dni zdrav in vesel v krogu svojih dragih.

TRINKI. Jakob Trinko, star 43 let, je padel po stopnicah domače hiše in si pri padcu zlomil levo roko v zapestju. Ozdravil bo v enem mesecu.

TAVORJANA

Za cesto v Mažerole

Bližajo se volitve in zato se zopet govori o cesti, ki vodi v Mažerole. To se dogaja namreč vsakokrat, ko so volitve, a cesta še vedno ni dokončana. To pot je notranje ministrstvo dodelilo občini za to delo tri milijone lir. Upajmo, da jih bodo takoj vložili v cesto, ker drugače bo potrebno še novih nakazil, da bi bila cesta dokončana.

Nova cesta v Drejan

V Drejan, ki šteje okoli sto ljudi, bo kmalu vodila dobra kolovozna pot. Delo bodo napravile vojaške oblasti, ki bodo poslale na lice mesta vojake. Sedaj vodi v Drejan le slaba pot.

Sv. Lenart

Popravili bodo vodovod v Škrutovem

Končno bodo popravili vodovod tudi v Škrutovem, ki je v poletnem času dajal tako malo vode. To so sklenili na zadnji občinski seji, ko so sprejeli načrt.

Popravili bodo tudi turistično cesto, ki vodi na Staro goro. O tem popravilu se govori že dolga leta, a do uresničitve še do danes ni prišlo. Ljudje upajo, da bodo sedaj zares kaj ukrenili.

Ojačenje vodovoda in razsvetljave

V kratkem bodo ojačili vodovod v Jagnedu in sicer tako, da bodo zgradili nov vodni rezervoar. Za to delo je Dežela že nakazala občini 6.500.000 lir prispevka. Dežela je dala poleg tega tudi 750 tisoč lir prispevka za gradnjo mosta čez reko Erbeč v kraju Pičič, ki je bil po-

škodovan, ko je voda prestopila breg.

Ojačili bodo tudi javno razsvetljavo. Električno luč bodo napeljali tudi v najzakotnejše vasi. Za izvedbo tega dela bo dala svoj prispevek država.

Strela udarila v hišo

Družina Angela Dugarja iz Jesičevja je preživela velik strah, ko je udarila v hišo strela. Strela je najprvo udarila v streho, nato švignila v hlev, senik in nazadnje v kuhinjo, kjer je zažgala števec za električno luč in radioaparati in šla potem ven skozi okno in še enkrat udarila v drevo pred hišo. Vse to se je zgodilo ponoči, ko so vsi spali. Dugaro je utrpel okoli pol milijona lir škode.

Sovodnje

Autobus za delavce

Da bi prišli na roke delavcem, ki delajo v Manzanu, Sv. Ivanu ob Nadiži in Cornu di Rosazzo, so vzpostavili dvojno avtobusno linijo, ki vozi iz Ceplatišč v Manzano. Delavcev, ki se vozijo gor in dol na delo, je sedaj kakih sto.

V gradnji nova cesta v Matajur

Gradnja nove ceste, ki vodi iz vasi Matajur v Bajto, hitro napreduje in bo verjetno čez kak mesec že dograjena. Iz Bajte bo vozil na vrh Matajurja (1641) « skilift », ki ga bodo tudi letos zgradili, za kar bo dala svoj prispevek Dežela.

NESREČA. V bolnico je moral Ivan Petričič iz Jeronišč, ker je padel po stopnicah, ko je nesel jabolka v « solar ». Pri padcu si je močno poškodoval nos in se bo moral zato zdraviti tri tedne.

Srednje

Popravilo ceste v Zamiru

V teku so dela na cesti od Zamira do meje šenlenarške občine. Obnovili bodo asfalt in popravili kamenit obcestni zid, ki se rad drobi in zato pada na cesto in ovira promet. Ta del ceste je dolg 3 km.

Huda nesreča pri delu

Šestletni Marino Qualizza iz Trbilja se je zelo hudo ponesrečil pri delu. Mali Marino je pomagal staršem na senožeti in eden od koscev ga je iz nepredvidnosti močno urezal s koso v nogo. V čedadski bolnici, kamor so ga takoj odpeljali, so izjavili, da bo ozdravil v treh tednih.

Fojda

Opekarna v Campeju v krizi

Pred nedavnim so se sestali župani čedadskega okoliša, da so razpravljali o veliki krizi, ki je nastala v opekarni « Julia » v Campeju, kakor tudi v opekarni « Fornaselia » v Cerneglonsu pri Remanzaccu, ki sta last bratov Juri. Ker je gradbeništvo zadnje čase v krizi, se ta občuti seveda tudi v opekarni in zato so prvo že zaprli, v drugi pa delajo z znižanim delovnim urnikom. Zaradi tega dosti družin trpi pomanjkanje, kajti v vsej okolici ni nobenega drugega vira dela. Sedaj so župani o tej krizi v imenu vsega prebivalstva informirali predsednika ministrskega sveta Alda Mora, kakor tudi ministra Bo, da bi dobili državno pomoč in da bi se na ta način moglo izboljšati to kritično stanje.

PRAPOTNO. Za predsednika lovske sekcije je bil imenovan Ivo Napol, ki je obenem tudi direktor rezerve.

NADALJUJE IZ PRVE STRANI

Obmejni prehod v Učji

in je zato treba porabiti kar dve ali včasih tri ure za prevoz ceste, ki je dolga komaj 90 kilometrov.

Naj povemo, da je na meji v Učji pokrajinska administracija iz Vidma postavila novo kasarnico in na ravninici pred njo je dovolil prostora za ustavljanje avtomobilov.

Pa preidimo na otvoritveno cerimonijo, katere se je udeležilo številno predstavninstvo občine Tarcento (Čenta) s podžupanom na čelu. Lahko bi rekli, da je Tarcento ena najbolj zainteresiranih občin za odprtje obmejnega prehoda, ker se bo mestece sedaj lahko čutilo bolj prosto, ne več izolirano, kakor se je čutilo do sedaj.

Najprvo je prevzel besedo videmski nadškof msgr. Giuseppe Zaffonato, ki je pozdravil vse prisotne. Nato je imel svoj govor predsednik pokrajinske uprave iz Vidma prof. Luigi Burtulo, med zakusko pa je nastopila tudi slovenska folklorna skupina iz Brda, ki jo vodi učitelj Karlo Novak iz Viskorše.

Vedno v bratskem vzdušju so se udeleženci na povabilo jugoslovanskih oblasti odpeljali z avtomobili v Bovec, slikovito turistično središče Gornjega Posočja, kjer so jim

pripravili zakusko, med katero so si izmenjavali prijateljske napitnice.

Med prisotnimi so bili predsednik komisije za mejna vprašanja pri izvršnem svetu SR Slovenije Boris Trampuž, Vršiček in Foljančič od jugoslovanskega deželnega poveljstva za obmejno področje, direktor goriškega urada Stražar, predstavnika obmejnega prehoda Skočir in Merkur; z italijanske strani pa predsednik videmske pokrajinske uprave prof. Luigi Burtulo, deželni prisodnik adv. Comelli in deželni poslanec dr. Carlo Volpe, vodja obmejne straže dr. Cimino, predsednik družbe beneških avtocest « Autovie Venete » adv. Candelini, župan občine Reziye Beltrame, župan občine Brdo Sinico, občinski odborniki Tarcenta (Dal Mas, Di Lenardo, Tonchia in Simeoni), podpolkovnik Sabbadin, poročnik Maffei, poročnik Taffuri, poveljnik finančne straže iz Čedada Digati, šolski nadzornik iz Čente prof. Casaleggi, adv. Mattigello, učitelj Viljem Černo, Cossa, Marchiol, občinski svetovalec Corrado Stefanutti in drugi.

ZA NAŠE EMIGRANTE Med 15. in 21. letom ena tretjina emigrantov

V Italiji je emigraciji najbolj podvržena Furlanija, tej sledi Veneto, Južna Italija in otoka Sardinija in Sicilija. V kolikor zadeva videmsko pokrajino, kamor spada tudi Beneška Slovenija in dolina Režije, in v gotovi meri sam vzhodno-severni sektor Italije, kažejo statistike, da je več kot polovico emigrantov med petnajstim in tridesetim letom. V drugih krajih je ta oostotek znatno nižji in sicer znaša od 35 do 40 procentov.

V letih 1962 - 63 je bilo več kot 120.000 italijanskih delavcev mladoletnih in sicer med 15. in 21. letom, ki so bili na delu v inozemstvu, kar znači, da jih je bilo eno tretjino. Od teh mladih emigrantov se je v istih letih povrnilo domov samo 71.000 in se jih je tako porazgubilo kar 50.000.

Iz podatkov je tudi razvidno, da je bilo leta 1964 samo v Nemčiji in v helvetski konfederaciji nad 70.000 še mladoletnih italijanskih emigrantov in večina brez poklicne kvalifikacije.

Na žalost ne izgleda, da bi se to stanje kaj izboljšalo, čeprav se mladeničem toži po domači zemlji. Kljub vsemu se raje izseljujejo v dežele, ki jim nudijo gotovo delo in s tem možnost življenja.

Za države Ekonomske Evropske Skupnosti osebna izkaznica brez vize

Z novim odlokom italijanskega notranjega ministrstva, ki je stopil v veljavo pretekli mesec, se lahko potuje v države ekonomske evropske skupnosti, kakor tudi v Grčijo, Turčijo, Avstrijo, Švico in Malto s samo osebno izkaznico, le da je ta veljavna za inozemstvo.

Naj pa omenimo, da morajo imeti tisti, ki gredo v Švico iz delovnih razlogov in tudi njihovi svojci, posebno dovoljenje za bivanje (permesso di soggiorno), ki ga izdajajo švicarski policijski organi.

Za vsako informacijo se zainteresirani lahko obrnejo na urade za delo v kraju, tjer stanujejo.

Pošiljke emigrantov in trgovska bilanca

V prvih štirih mesecih lanskega leta so italijanski emigranti v inozemstvu poslali v Italijo skoraj 200 milijard lir. To bi bila zadostna vsota, da bi mogla sama uravnovesiti deficit trgovske bilance.

Po zastojih leta 1964 z ozirom na leto 1963 so v letu 1965 zabeležili skok naprej z 20 procentnim narastkom, medtem ko je v prvem štirimesečju leta 1966 bilo še 46 procentov narastka z ozirom na isto dobo leta 1965. Treba pa si je zapomniti, da je leta 1965 emigracija porasla za 64.000 delavcev in da se je dotok emigracije še večal v prvih sedmih mesecih lanskega leta.

Lansko leto je Italija poročala komisiji CEE (evropska ekonomska skupnost), da razpolaga s približno 300 tisoč brezposelnimi delavci; po statistikah, ki so jih napravili v Brukslju, so jih sprejeli v državah, ki pripadajo k ekonomski evropski skupnosti, okoli 240.000. Ostalih 60.000 je pomnožilo že veliko množico brezposelnih, ki šteje več kot en milijon, ne da bi pri tem šteli polzaposlene ljudi, katerih je okoli pol milijona, in tiste, ki delajo z znižanim delovnim urnikom.

V Nemčiji je največ italijanskih emigrantov

Po podatkih Zveznega inštituta za nameščanje in zavarovanje proti brezposelnosti v Norimbergu je bilo v Nemčiji 30. junija 314 tisoč tujih delavcev. Za številka je višja za 80.600 od štetja dne 31. marca lanskega leta. Od takrat se je priselilo v Nemčijo največ Italijanov, katerih je sedaj že kar 399.100.

Italijani predstavljajo 30,4 odstotno tuje delovne sile v Nemčiji, za njimi pridejo Grki, katerih je 14,9 odstotno, Španci (14,1), Turki (12) in Portugalci.

Na celotno tujo delovno silo v Nemčiji odpade 25,3 odstotno na ženske. V tem sektorju so na prve mestu Grkinje, katerih je 77.800, njim sledijo pa Italijanke (663.100) in Španke.

Pomoč italijanskim delavcem v času počitnic

Italijanski delavci, ki so v Italiji redno zavarovani proti boleznim, morejo uživati zdravniško pomoč v času počitnic tudi v državah Evropske Ekonomske Skupnosti (CEE) in sicer v Franciji, Nemčiji, Holandiji, Belgiji in Luksemburgu.

Do te imajo pravico tudi družinski člani delavcev, ki so na počitnicah v zgoraj navedenih državah, le da gre za člane, katerim italijanski zavarovalni zavodi že zagotavljajo zdravniško pomoč.

To ni novost; zdravniška pomoč delavcem in njihovim članom, ki preživljajo počitnice v državah Skupnosti, je predvidena s posebnimi pogodbami, ki so jih svoj

čas podpisale zainteresirane vlade. Da pa bodo deležni teh zdravniških uslug, je potrebno, da jim pred odhodom na dopust italijanski inštituti izstavijo poseben obrazec (E 6) iz katerega je razvidno, da imajo pravico do zavarovalne zdravniške asistencije. Samo s tem dokumentom bodo mogli italijanski delavci (med katerimi jih je dosti tudi iz Beneške Slovenije) uživati brezplačno sanitarno pomoč, če bi jo potrebovali v času, ko so na počitnicah v inozemstvu.

Ustanove, ki bodo v okviru Skupnosti dajale zdravniško pomoč in na katere se morajo zainteresirani obrniti, so sledeče:

- Francija: «Caisse primaire de securité sociale»
- Nemčija: «Allgemeine Ortskrankenkasse» ali «Landkrankenkasse»
- Holandska: «Algemeen Zeiken fondos»
- Belgija: «Office de la Caisse Auxiliaire d'assurance maladie-invalidité»
- Luxemburg: «Caisse regionale de maladie».

REZIJA

Nekdaj in danes

Rezijansko dolino ob «vodi» in zlasti nje prebivalce je opisovalo že dokaj lepo število raziskovalcev in znanstvenikov. Zanje se je začel zanimati avstrijski znanstvenik Potocky že leta 1816. Najbolj temeljito je proučeval rezijansko narečje varšavski univerzitetni profesor Baudoin de Courtenay. Razen tujcev so se za najbolj zapadno vejo slovenstva zanimali tudi naši pisatelji od Simona Rutarja, preko domačina Ivana Trinka do zadnjih.

Po Rutarju posnemamo, da segajo kronike in farni zapiski Režije do leta 1560. V njih zasledimo lepa domača družinska imena: Bohač, Bilina, Butul, Bida, Bobac, Kus, Hreg, Letič, Mužnik (iz Muzci), Pihlič in še druga. Italijanski priimki pa so bili Clement, Francon, Longino, Paletto. Oblist nad Režijo je imela benediktinska opatija v Možnici vse do leta 1777.

Opat je v srednjem veku užival po rezijanski dolini vse takozvane regalije: do lova, sekanja gozdov, mlinov. Opatijski zaporniki so nadzirali ceste, sejme in zborovanja vsake soseske. Beneška vlada je pa v tistem letu odvzela možniškim benediktincem vso posvetno oblast. Cerkevno pa je Režija še vedno spadala pod Možnico.

Moški so se oblačili po furlanski noši. Ženske so pa bolj ohranile domačo nošo. Do členov dolgo črno krilo, čumažat imenovano. Prepasano je bilo s črnim pasom. Na glavo so si privezale barvano ruto. Za nedelje in praznike so pa nosile belo pečo, tako zavezano, da je pokrivala le polovico glave. Desni konci peče so viseli po ramenih. Moški so hodili po svetu krošnjarit ali pa kot lončevzci in škarjebrusi. Na hrstu so nosili visoko krošnjo, ki se je naslanjala na glavo.

Ženske so le redko šle krošnjarit. Tedaj so nosile na hrstu širok oprtnjak, navadno s «suh robo». Nekaj jih hodi še danes okoli prodajat lesene kuhalnice, žlice, obešala. Leseno poljsko orodje že ne več. Večina jih je pa ostala doma in so obdelovale male peščene njive in vrtove. Pridelovale so krompir, zelje, repo in koruzo za polento, ki je bila s sirom glavna ljudska hrana. Imeli so tudi stajle, kamor so poleti gonili živino.

Rezijanci so živeli precej siromašno, nič drugače ni tudi danes v več vaseh. Pač pa so bili včasih bolj vesele narave kot so danes. Zelo radi so prepevali in plesali. Njih poseben ples je bil «rezijanka», ki se je močno priljubila tudi po Kobariškem in Tolminskem. Danes se je tudi to ljudsko rajanje umaknilo modernim plesom. Zaplešejo ga morda še 15. avgusta po «šmar-ni maši».

Do današnjih dni se je pa v Režiji dosti spremenilo. V cerkveni in upravni razdelitvi imajo lastne fare in občine. Središče je lepo urejena in pozidana Ravenca z zaselki Križci, Lipovec, Martinji laz. V spodnjem koncu 20 kilometrov dolge do-

line ob «vodi Beli» je večji kraj Na Bell z zaselkom Tam pod klancem. V sredini stoje na obojni strani Muzcev Osojane in Njiva s Hostami, Loščaci in Longiščem. Dobro pot vodi še do Stolbice z Ledinami. Pri Koritih pod Kaninom se pa dolina stisne in skoraj popolnoma zapre proti Učji in Tam v Položah. Kraji so ostali kot so bili pred sto leti, samo s to razliko, da so števil prebivalstva več kot za eno četrtino manjše. Spremenili so se tudi ljudje. Stare čumažate in peče so romale v omaro in skrinje. Ljudje, zlasti ženske se pa oblačijo po modernu. Moški ne hodijo več s krošnjo po svetu, marveč za boljšim zaslužkom v Švico, Nemčijo, Francijo. Krošnjarji so se spremenili v sejmarje, ki vozijo z motocikli ali avtomobili svoje blago na prodaj. Kakor obleka in delo, tako se je v Režiji tudi hrana spremenila. Polenta s sirom ali batudo je le še za brezbove starce. Pri mladih mora tudi jed biti drugačna. In na koncu še ena ugotovitev: domačini mešajo v svoje nekdanje pristno domače narečje vedno več tujih besed. Kmalu bodo značilnosti rezijanske doline in nje prebivalcev ostale le še daven spomin.

ZA DOBRO VOLJO

Učiteljica je na izletu pridno fotografirala. Potem je razdelila fotografije med učenke in jim rekla: «Če boste te fotografije po dolgih letih spet ogledovale, boste gotovo rekle: Tole je Metka, ki je zdaj bančna uradnica! In tole je Emica, ki je zdaj prodajalka...».

Pa se iznenada oglasi nežen glas ek iz zadnje klopi: «In tole je naša učiteljica - in ta je zdaj mrtva!».

- «Ali je res, da se je tvoja punca prejšnji teden poročila?»
- «Res je.»
- «Takšna smola!»
- «Res.»
- «Koga je pa vzela?»
- «Mene.»

Kakovost in dobrota vsakoletnega vinskega pridelka je odvisna od vremenskih razmer, lege vinograda, sorte, obdelovanja ter pravočasne in pravilno izvršene trgatve. Med zorenjem pridobiva grozdje sladkor, izgublja kislino in jača sortni značaj. Ko doseže grozdje najvišjo stopnjo sladkorja, tedaj je pravi čas trgatve. V lepih jesenskih sončnih dneh pridobi grozdje do ene tretjine odstotka sladkorja dnevno, zato s prerano trgatvijo prekinemo normalno kopičenje sladkorja ter dobimo tako manj kvalitetno in šibkejšo vino. Deževno vreme povzroča ob zorenju gnitje grozdja in poslabša ne le kakovost,

stikalnico. Daljše puščanje zmaščenega grozdja v kadeh je pri nagnitem in gnilem grozdju še posebno škodljivo, ker se pričnejo hitro razvijati razne škodljive drobnoživke. Mošt, si smo ga pridobili iz nezdravega ali nagnitega grozdja, moramo razsluziti, to je močno žveplati takoj, ko je izpod prese v sodu. Namen močnega žveplanja je zamoriti ali močno oslabiti povzročitelje vrenja, vinske kvasnice in uničiti bakterije, ki bi mogle škodljivo vprviti na potek vrenja. Zaradi tega mošt ne začne vreti takoj, ostane popolnoma miren ter se na dno sode usede vsa nesnaga. Po enem do dveh dneh mošt ob

Nasveti ob trgatvi

temveč zmanjša tudi količino pridelka, zato bomo storili prav, če nagnito in gnilo grozdje potrgamo predčasno, da se tako izognemo še večji škodi, ki bi nastala zaradi gnilobe.

Trgatev je za vsakega vinogradnika plod dela in skrbi vsega leta, zato se moramo nanjo vestno pripraviti. Napake, ki bi jih storili pri trgatvi se nam potem maščujejo ves čas pri negi vina. Gniloba grozdja povzroča nestanovitnost vina, nagnjenost k raznim boleznim in napakam, predvsem porjavitvi, vlečljivosti, okusu po plesni, gnilobi itd. Zato moramo pri predelavi takega grozdja še posebej poskrbeti da bodo sodi, kadī, preša ter kletni prostori popolnoma čisti, saj je snaga prvi pogoj za uspešno kletarjenje.

Pri trgatvi pripravimo odbirane grozdje, oziroma zdravega grozdja. Vsak dan smemo potrgati le toliko grozdja, kolikor ga moremo v istem dnevu zmlati in stisniti. Važno je, da je čas od trgatve do predelave čimkrajši. Grazdje moramo takoj zmastiti in stisniti s čisto

močnem zračenju pretočimo v drug nežveplan sod, dodamo mu čistih vinskih kvasnic (sulfitnih) oziroma burno kipečega mošta, ki smo ga pridobili od popolnoma zdravega grozdja, nakar sod zadelamo s kipeľno veho. Tako dobimo vino, ki je popolnoma čistega vinskega okusa. Pod ugodnimi pogoji vre srednje močno žveplan mošt po zračnem pretoku brez dodatka sulfitnih kvasnic, pri zelo močnem žveplanju pa je potrebno dodati selekcionirane sulfitne kvasnice. Mošt žveplamo srednje močno z 10-15 g ali tudi do 20 g kalijevega metabisulfitna na hl. Z večjimi dozami kalijevega metabisulfitna pa razsluzimo mošt popolnoma in ne more prevreti brez dodatka sulfitnih kvasnic.

Večkrat se nam dogodi, da grozdje ne moremo takoj zmastiti in odtočiti mošt v sode. V takem primeru je najbolje, če posipamo določeno količino kalijevega metabisulfitna že po grozdju, takoj po trgatvi pred stiskanjem.

Ko se prične vrenje tako pripravljene mošta moramo paziti na njegov pravi potek.

KRATKE DOMAČE NOVICE

SOVODNJE

Po 40 letih zopet doma
Mesto Torin ni daleč, a za Pio Golob vd. Avar iz Jeronišč je bilo tako daleč, da več kot 40 let ni prišla domov. Tja se je izselila še kot 19 letno dekle leta 1924 in bila sprva služkinja, potem pa tovarni-

ška delavka. Leta so hitro tekla naprej in tudi ko se je poročila ni utegnila domov. Šele sedaj, ko je postala vdova in šla v pokoj, se je vrnila med svoje drage v rodno vas, kjer so jo z veseljem sprejeli.

IZ TERSKE DOLINE

Smrt našega rojaka v Sloveniji
Po kratki bolezni je preminil v Račici pri Loki pri Zidanem Mostu (Slovenija) komaj upokojeni kretničar Albert Culetto, katerega starši so bili doma iz Tera in so se pred mnogimi leti izselili v Slovenijo, ker so tam dobili delo in zaslužek. Rajniki je sodeloval pri narodnoosvobodilni borbi in je bil med vaščani zelo priljubljen.

ČEDAD

Demografsko gibanje
Meseca avgusta je bilo v čedadski občini takole demografsko gibanje: rodilo se je 14 otrok, umrlo je 8 oseb, v občino je prišlo stanovanj 32 oseb, iz občine se jih je izselilo pa 28, porok je bilo 10. Koncem meseca je tako čedadsko občina štela 10.828 ljudi.

KOVAČEVICA. V čedadsko bolnico so morali peljati 16 letnega Alvisa Floreančiča, ker je padel na neke črepinje, ki so mu močno obrezale zgornjo ustnico. Ozdravil bo v dveh tednih.

JOSIP JURČIČ

SLOVENSKI JANIČAR

25. Preteče zopet mesec dni. Nekega dne se oglasi na gradu Kozjak krošnjar, ki je vsakovrstno drobno robo prodajal, od grada do grada, od hiše do hiše, pri tem pa prenašal novce kakor vsi kramarji.

Ni trajalo dolgo, da je bila vsa služničad zbrana na grajskem dvorišču okrog kramarja.

Narisal: M. BATISTA

30. Družina izbira in izbira, kupuje in plačuje. Gredoč pa jim krošnjar razlaga novice. Pri-poveduje, da je vojska pred Celjem, v kateri je tudi gospod Marko, pregnala sovražne čete Vitovčeve, in da se graščak kmalu povrne nazaj. Ta novica je veliko veselja zbudila, ko so se pa domislili, da gospod ljubljene sina našel ne bode, ko se vrne, utihnilo je vse.

31. Krošnjar pobere svojo zbrav v visoki tovarnik in že se poslovil, kar se spomni, da mora z gospodom Petrom govoriti. Peter pride in škilavo pogleda krošnjarja. Marsikoga je skrbelo, kaj li bode povedal tujec gospodu na skrivaj, ali že na Petrov pogled se odmaknejo vsi. «Kaj hočete», vpraša Peter krošnjarja osor-no.

32. «Doli v doli v hosti sem srečal cigana. Ta mi je naročil, naj vama povem, da pridite drevi dol pod skalo». To sporočilo je Petra popolnoma spramenilo. Sama vljudnost ga je bila. Naglo poseže v žep in stisne možu dva zlata v roko, rote ga, naj ne spregovori nikomur nič o tem; kajti posnel je iz prodajalčevega govora, da ga kliče Samol.

UN PROGETTO DI LEGGE DA ACCETTARE

LA REGIONE DEVE FARE LE OSSA e vivere e prosperare convenientemente

Acutizzato nella Provincia di Udine il fenomeno emigratorio - Situazione di depressione ed economia stagnante - Le servitù militari occupano una superficie di 130 mila ettari in 73 Comuni - Riconoscere anche la Comunità linguistica della Slavia Friulana e Val Resia

Bene ha fatto il periodico «Politica Regionale» a divulgare il testo della proposta di legge nazionale presentata al Consiglio regionale dal gruppo comunista per un piano di sviluppo della Regione Friuli-Venezia Giulia in applicazione dell'art. 50 dello Statuto regionale.

La Regione è entrata nel suo terzo anno di vita mentre il Parlamento, dopo vari rinvii, si appresta a discutere il «Programma di sviluppo economico» per il prossimo quinquennio. Il documento allo esame del Parlamento dichiara che la finalità della programmazione «si riassume nel superamento degli squilibri settoriali, territoriali e sociali che caratterizzano tuttora lo sviluppo economico italiano».

Già il Consiglio regionale, al quale non ci stancheremo mai di sollecitare il riconoscimento e la giusta difesa e tutela dei diritti della Comunità linguistica della Slavia Friulana e della Val Resia a cominciare dall'insegnamento scolastico nella lingua materna, ha avuto modo di documentare ampiamente le condizioni economiche e sociali che classificano il Friuli e la Venezia Giulia «zona depressa» approvando nel 1964 una relazione con cui veniva documentata la situazione di depressione della Regione e la sua economia stagnante, questa e quella contrassegnata innanzitutto da «una evoluzione più lenta di quella verificatasi in altre parti d'Italia» e dalla esistenza nella sola provincia di Udine di «un ingente numero di unità lavorative, circa 80 mila, che non trova in loco occasioni di lavoro ed è costretto ad emigrare in gran parte all'estero». E dall'ottobre 1964 il fenomeno emigratorio si è andato via via vieppiù acuitando. E qui giova dire che la diminuzione della popolazione residente non deriva la dimostrazione della precaria situazione economica esistente e che dà un indice di spopolamento, e quindi di emigrazione, superato in intensità, tra tutte le regioni italiane, soltanto dagli Abruzzi.

La relazione cita anche altre considerazioni riguardanti i condizionamenti storico-politici che hanno «chiuso in una sacca geografica le città di Trieste e di Gorizia» e le conseguenze di queste vicende «che sono state aggravate da fattori politici legati alla tensione internazionale creatasi tra occidente e oriente che ha impedito per Gorizia il naturale interscambio con la Slovenia, e, per Trieste, una pronta ripresa dei rapporti con i Paesi dell'Europa danubiana»; l'esistenza delle «servitù militari che investono ben 73 Comuni con una superficie complessiva di oltre 130 mila ettari» comportanti notevoli danni all'economia agricola e costituenti una grave «remora all'iniziativa privata per investimenti produttivi nel settore dell'industria, dell'artigianato e della attività edile».

Secondo quanto previsto dalla Costituzione, la soluzione del problema della creazione di condizioni per un adeguato sviluppo del Friuli-Venezia Giulia rispetto alle zone più avanzate del Paese, va posta in diretta relazione all'applicazione dello art. 50 dello Statuto, all'assegnazione, cioè, con legge dello Stato, di contributi speciali alla Regione. Negare questo diritto alla Regione significherebbe negare uno dei motivi fondamentali, se non il principale, per cui al Friuli-Venezia Giulia sono attribuite forme e condizioni particolari di autonomia da cui derivano le stesse norme statutarie.

La proposta di legge, oltre a fissare il principio dell'assegnazione di contributi speciali in attuazione dell'art. 50, intende precisare che tali contributi sono destinati all'attuazione di un programma di interventi avente carattere straordinario e aggiuntivo; e per assicurare ciò intende altresì precisare che essi non debbono in alcun modo essere considerati sostitutivi degli interventi ordinari e straordinari ai quali lo Stato provvede con caratteri di generalità.

Secondo quanto dice l'art. 3 della proposta di legge, spetta alla stessa Regione formulare i programmi di intervento sulla base del proprio piano generale di sviluppo, piano che riconosce alla Regione non soltanto compiti di promozione e di proposta, ma le conferisce un particolare potere di rappresentazione e di tutela. E tanto più opportuna sembra questa procedura ove si pensi alle vicende fin qui svoltesi nei rapporti tra Regione e Stato, alle proposte ripetutamente fatte e rimaste finora inascoltate, alla contestazione fatta alla Regione del diritto di legiferare in tema di sviluppo globale, alle recenti proposte formulate dall'IRI che minacciano di mutare radicalmente la struttura industriale del Friuli-Venezia Giulia, alla condizione di inferiorità in cui viene a trovarsi la Regione nella trattativa su queste questioni.

Per la Regione non è possibile vedere trascorrere ancora un anno senza che l'art. 50 trovi applicazione, e senza, cioè, poter avviare quel piano straordinario di interventi che è condizione indispensabile per avviare un reale processo di superamento del distacco che separa il Friuli-Venezia Giulia dalle zone più avanzate del Paese. Si chiede quindi allo Stato, per l'anno 1967, un contributo di 30 miliardi tenendo conto dell'imponente mole di problemi riguardanti innanzitutto

l'agricoltura e l'economia montana che non possono essere rimandati più oltre, a incominciare dalle sistemazioni montane e dal completamento di opere di bonifica e di irrigazione.

Vi è poi il settore industriale che comporta il consolidamento della piccola e media impresa, il rafforzamento del ruolo delle aziende a partecipazione statale e la costituzione di apposite società che possano sviluppare lo sfruttamento delle principali risorse naturali nella Regione e in primo luogo le miniere di Cave del Predil. Indi il settore urbanistico che necessita di attuare una politica che affronti in modo massiccio il problema dell'edilizia popolare, incentrando l'azione sui Comuni; e in questo, almeno in parte, si ovviereb-

be alla seria crisi che ha colpito l'edilizia.

Infine vi è da provvedere in merito alle prospettive di sviluppo dell'artigianato nonché di provvedere alle esigenze della pesca marittima che oggi attraversa anch'essa una seria crisi a causa della mancanza di attrezzature e mezzi moderni.

Pertanto la preoccupazione fondamentale che ha guidato i proponenti nel formulare la proposta di legge nazionale in esame è di mettere in condizione la Regione di divenire lo strumento fondamentale della rinascita del Friuli, ed in particolare dei territori più depressi tra cui quelli della Slavia Friulana e della Val Resia, e della Venezia Giulia secondo le legittime aspettative delle popolazioni.

A Cividale in ottobre G. Saragat

Il giorno di mercoledì 19 ottobre p.v., in occasione della sua venuta in Friuli per la celebrazione del centenario dell'annessione della Provincia di Udine allo Stato italiano, l'on. Giuseppe Saragat, Presidente della Repubblica italiana, dedicherà parte della sua giornata anche per una visita, senz'altro graditissima, alla città di Cividale, la vecchia Forum Julii, prima capitale del Friuli e sede di importanti monumenti storici tra cui il «Tempietto Longobardo» ritenuto un gioiello d'arte unico al mondo.

Noi già da questo momento porgiamo ben volentieri al democratico capo della Repubblica italiana fondata sul lavoro, il più sentito e riconoscente grazie per l'alto onore della visita unito al più cordiale e leale saluto.

Ci auguriamo che l'illustre ospite, dal passato antifascista e ricco di generose battaglie sostenute in difesa della libertà e dei diritti della classe lavoratrice, voglia in questa attesa e favorevole circostanza prendere esatta visione della reale situazione esistente nella Slavia Friulana e, in conseguenza, far sì che la sua Comunità linguistica, forte di ben quarantamila esseri, abbia finalmente a essere considerata come tale e come tale tutelata e difesa in ogni suo diritto.

LA VOCE DEGLI ALTRI

Scuola e minoranza slovena

Grave discriminazione nei riguardi della Provincia di Udine

Riprendiamo dall'ultimo numero di «Politica Regionale»:

«Una particolare importanza riveste nella Regione Friuli-Venezia Giulia l'esistenza della minoranza nazionale slovena che nel campo della scuola di ogni ordine e grado lamenta problemi irrisolti e discriminazioni di vario genere.

Due sono i complessi di problemi della scuola slovena: quelli istituzionali e quelli contenutistici. Innanzitutto compito del PCI è quello di continuare a battersi con incisività per far uscire la scuola slovena di ogni ordine e grado dallo stato di provvisorietà in cui essa esiste ed opera, affinché la legge nazionale del 1961 cominci a funzionare nel suo complesso e non soltanto in alcune sue parti secondo le convenienze politiche del governo, ed inoltre perchè si ovi alla grave discriminazione commessa nei riguardi della minoranza slovena residente nella provincia di Udine alla quale vengono

negate scuole nella lingua materna, e che perciò si istituiscano come nelle provincie di Trieste e Gorizia scuole slovene di ogni ordine e grado secondo le esigenze della popolazione locale (la sottolineatura è nostra).

In secondo luogo, per la scuola slovena bisogna iniziare un'azione a vasto raggio per risolvere i suoi problemi interni di organizzazione e di mezzi, nonché di strumenti e metodi didattici completamente carenti. E' indispensabile regolare il problema delle cattedre e dei posti di ruolo, dei testi scolastici tuttora mancanti, delle pagelle scolastiche, dei posti di direttori didattici e di presidi, degli ispettori e viceispettori (analogamente al modo come questi problemi sono stati risolti in Alto Adige) eccetera.

Un'azione politica, parlamentare e locale deve venir svolta per ovviare alla gravissima carenza di scuole di tipo professionale, ca-

Scorcio storico della Val Resia

TERZA PUNTATA

Il grado di cultura, la proprietà e l'arredamento

Con questa puntata completiamo gli appunti storici sulla Val Resia del XVI secolo.

Sembra senz'altro certo che nel XVI secolo in ogni paese della Val Resia, malgrado la semplicità e povertà di vita, ci fosse qualcuno che sapesse almeno leggere e scrivere; e lo sembra comprovare il particolare che segue.

Il 18 agosto 1576 ser Bulfonus Andrius ordinò, a nome del Comune di Resiutta, che i Comuni di Canal di Resia si assumessero l'obbligo di custodire il rastrum costruito a Resiutta allo scopo di impedire il passaggio alla gente sospetta di peste. A sua volta il Governatore di Moggio ordinò che i resiani facessero custodia in ogni paese con uomini che «sciant legere er scribere», uomini cioè che sapessero leggere e scrivere.

Dall'inventario di eredità di Menie Jurii Floreani di Gniva, del 19 settembre 1579, risulta che il vestiario ed i mobili di lei erano più che modesti ma che possedeva campi, prati, bestiame e perfino un cavallo.

E' interessante sapere che cosa era in quei lontani tempi la casa «con li suoi fornimenti a usanza di Resia». Beni mobili: «doi casse vecchie et rotte et rogate de sorzi, una calderola vecchia de lire una e mezza in circa, uno cadenzazzo de fogo (e così di seguito)». Vengono poi elencati i beni stabili: «campo in loco ditto Rep, un campo in Peruvaze, un campo in Tana clarezi, un pezzo di prato Gospogniza in Mlacha, un prato in Nisnobardo, un orto in la villa di S. Zorzi in Astudenzi, un orto in Pothlomom» e via dicendo.

Della frugalità dei resiani ne è prova il testamento di Stefano Lunghini di San Giorgio che, con scrittura del 2 aprile 1582, lasciò due campi in usufrutto per il sostentamento della di lui moglie. E si sa troppo bene che cosa vuol dire vivere con i proventi di due campi resiani.

Usi e costumi
In verità sugli usi e costumi della gente della Val Resia nel XVI secolo si hanno soltanto poche notizie.

Un rito sulla ripresa della vegetazione era costituito dal suono di trombe in sul finire dell'inverno quasi a voler battere la quaresima.

A San Giorgio si solennizzava S. Odorico ma la maggiore e più importante fe-

sta religiosa pare fosse stata per l'intera Val Resia la ricorrenza del Corpus Domini, giorno in cui l'abate di Moggio si recava in visita a Resia.

Grande importanza nella vita familiare assumevano gli anniversari funebri. Ecco una testimonianza. Per l'anniversario della madre Maria luri venivano spese 6 lire mentre per il mantenimento dei due figli lasciati dalla defunta si spendeva soltanto una lira per settimana. Il raffronto tra queste due cifre fa apparire chiaramente come nel XVI secolo nella Val Resia si desse ai riti degli anniversari funebri una importanza molto superiore a quella che oggi hanno per i riti commemorativi funebri le popolazioni rurali conservatrici.

Esatta la costumanza nei riguardi degli ammalati gravi. Infatti ai moribondi si poneva in mano una candela accesa che veniva sostituita quando essa stava per spegnersi.

Uno dei tratti più caratteristici ma anche più semplici del folclore locale era costituito dall'abitudine, e anche un po' dall'istinto, di «mostrar le fighe»: un gesto, cui abbiamo già accennato in precedenza, fatto con le mani e che si pratica ancora, ed il cui sapore era il più delle volte d'insulto.

Tale abitudine era particolarmente diffusa, e lo è tuttora, nei paesi d'origine dei resiani.

Assai importante per il «compadre» dell'anello e per la «comadre» (l'amica) «funge da sorella della sposa alle nozze» era il «levar da terra» i neonati; alzarli cioè fino a portarseli in alto con le mani e poi vezzeggiarli. Il compadre e la comadre erano tuttavia distinti dal compadre e dalla comadre di battesimo.

Nella Val Resia, dove allora il mese di novembre veniva chiamato il «piccol mese», i nomi delle varie località erano tutti slavi: Rep, Tana clarezi, Astudenzi, Peruvaza, Gospogniza in Mlacha, Cestes, Nusinobardo, Pischiorch, Pothlomom e così via, come risulta dai documenti della epoca.

Va rilevato come fin dal XVI secolo si sia dato inizio ad un certo tipo di «snazionalizzazione» se già allora parecchi nomi e soprannomi del luogo risultano già parzialmente italianizzati. Infatti durante un processo celebrato il 4 luglio 1588 contro i Comuni di Oseacco, Stolvizza e Gniva vennero pronunciati i seguenti nomi e cognomi: Leonardo Serna, Simon Pielj, Stefano de Colao, Blas Simon, Zuan de Thomas Buthuf, Piero Biderli, Zuan Brobiz, Mathio Copet, Tomaso Madot, Biasio della Siega, Zuan Cingherli, Zuan Podrea e Mothio Cenz.

Pertanto, nel complesso, le condizioni di vita dei resiani quattro secoli fa, sia per quanto concerneva i rapporti con i signorotti feudali, sia per ciò che riguardava le condizioni economiche e sia per le condizioni di vita, esse erano del tutto analoghe, si può affermare, a quelle esistenti nella restante Slavia Friulana, nel Friuli e nell'attigua valle dell'Isonzo.

Nel 1550 i resiani integravano la pochezza dei redditi dati dall'agricoltura, dal bestiame e dalla montagna, con la tessitura e con l'emigrazione; e questa ultima fu proprio la causa determinante del lento ma inevitabile decadimento economico e sociale conseguente naturalmente allo spopolamento che privava la valle dei suoi uomini migliori, più validi e capaci.

Succedeva, infatti, che gli elementi più attivi e più intraprendenti, per non dire i più intelligenti, una volta emigrati, non facevano più ritorno al paese d'origine; e da questa situazione ne derivò che nell'ottocento la Val Resia finì per divenire una delle zone più povere ed arretrate del Friuli.

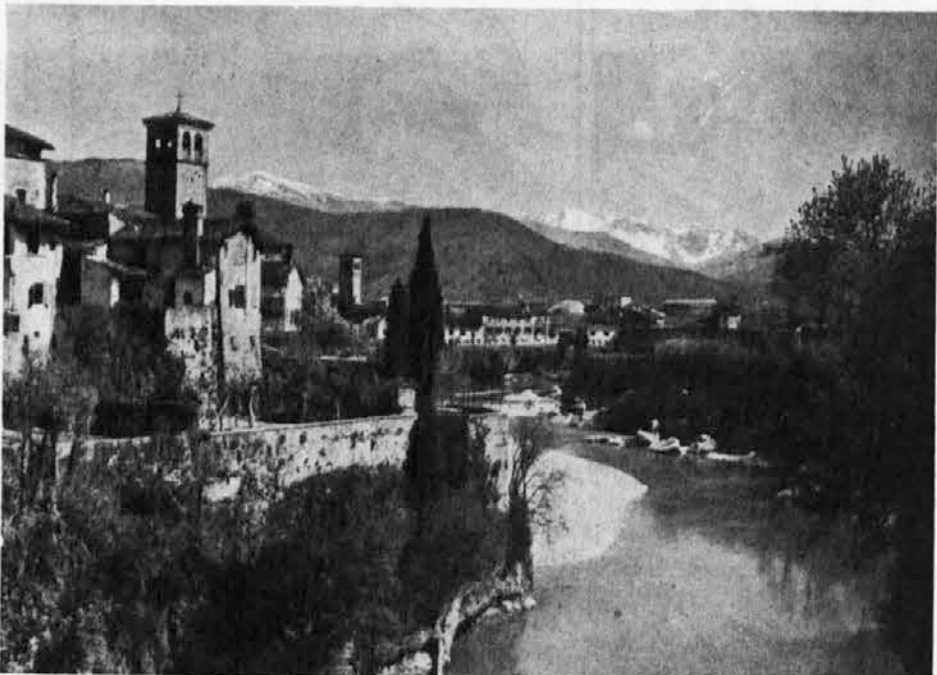
Non per questo, però, è da prendere per buona la diceria che il termine «ro-sean» (resiano), per alcuni paesi dell'alto Friuli nonché dei vicini paesi sloveni e della Carinzia, era sinonimo di ignorante e di zotico.

Riepilogando, si può affermare che nel secolo XVI la Val Resia si distingueva dal resto del Friuli, oltreché per la lingua, anche per una parte delle tradizioni popolari. Talune consuetudini resiane, infatti, che i documenti storici dell'epoca ci fanno conoscere, non trovano riscontro nel resto del Friuli.

Ad ogni modo da tali documenti balza evidente il particolare che la lingua e le tradizioni popolari sono i campi nei quali maggiormente affiora la differenziazione delle varie popolazioni; e tale differenziazione si è mantenuta, e si mantiene tuttora, più a lungo nelle tradizioni che non nella lingua.

A Moggio, zona che nel cinquecento poteva ritenersi già completamente friulanizzata ed anteriormente slovena-resiana, si conservò la tradizione resiana della «comadre a levar da terra» di cui abbiamo parlato, tradizione ignota nella restante area friulana.

Un più approfondito e accurato studio storico delle tradizioni popolari resiane riteniamo possa riuscire a dimostrare l'esistenza di substrati culturali; substrati che non risultano dall'indagine linguistica e che ben possono servire a spiegare e definire somiglianze e differenze altrimenti individuabili.

Con il suo Natisone e i suoi storici monumenti, e con sullo sfondo, ardito, il Matajur, Cividale offre sempre una meravigliosa visione